

MARKO LOPUŠINA

TAJNI ČUVARI HRIŠĆANSTVA

(Templari, zmajonosci i masoni u Srbiji)

DEVET VEKOVA REDA VITEZOVA TEMPLARA

Navršilo se devet vekova otkako su devet vitezova predvođeni Igom de Pejenom, prvim templarom i Velikim majstorom, 1118. godine odlučili da štite hodočasnike na njihovom putu po Svetoj zemlji. Tadašnji jerusalimski kralj Balduin II dao im je za sedište deo zemlje pored nekadašnjeg Solomonovog hrama. U početku poznati kao Siromašni vitezovi Isusa Hrista i Solomonovog hrama, vremenom su ovi zaštitnici hrišćana i hrišćanstva postali poznati kao vitezovi hramovnici ili templari.

Glavni grad Srbije je oktobra 2018. godine bio centar okupljanja svih templara sveta zbog proslave devetsto godina od tog istorijskog datuma. Moderni templari su udruženi i priznati kao Vrhovni red vitezova jerusalimskog hrama.

Red je sa originalnim nazivom *Ordo Supremus Militaris Templi Hierosolymitani* (OSMTH) formiran 1805. godine u Francuskoj na osnovama drevnih templara. Vrhovni red, koji ima 6.500 članova templara, danas se sastoji od nacionalnih organizacija, koje se nazivaju veliki priorati i njihovih manjih delova, priorata i zapovedništava. Princip u organizaciji Vrhovnog reda jeste jedna zemlja – jedan veliki priorat. Tako i Srbija, kao član tog Reda, ima Vitezove templare Srbije i svoj Veliki priorat.

Odlukom najvišeg templarskog tela Velikog magistralnog veća, vitezovi templari Srbije proglašeni su Velikim prioratom (GP SERBIA) u martu 2003. godine. Organizacija vitezova templara Srbije priznata je kao ravnopravni član pod zaštitom Međunarodne Templarske organizacije – *Ordo Supremus Militaris Templi Hierosolymitani* (OSMTH).

„Organizacija Vitezova templara Srbije formirana je s prevashodnim ciljem baštinjenja vekovne kulture viteštva u svakodnevnom odnosima među ljudima, koja ima duboke korene i u tradiciji na teritoriji Srbije. Vitezovi templari Srbije su potpuno samostalni u svom

delovanju i zastupljenosti svojih članova za sva tela Reda, uključujući i stalne komitete, i učestvuju na svim sastancima Velikog magistralnog veća“, ističe Dragutin Zagorac, Veliki prior Srbije.

Posle osamnaest godina od inicijalnog osnivanja i petnaest posle prijema u međunarodni red, Veliki priorat Srbije broji blizu dvesta članova uključujući i Priorat Bugarske i Komanderije u Crnoj Gori, na Kipru i u Republici Srpskoj.

U okviru proslave devetsto godina od osnivanja Vrhovnog reda vitezova jerusalimskog hrama, u Beogradu je u oktobru održano Veliko magistralno veće. To je zapravo Godišnja konferencija OSMTH-a, na kojoj su templari raspravljali o problemima organizacije i o njenom delovanju u svetu.

Veliki priorat Srbije imao je privilegiju, ali i odgovornost da bude domaćin i organizator zasedanja Velikog magistralnog veća, što znači da je time potvrdio svoju posvećenost Vrhovnom redu vitezova jerusalimskog hrama i da prezentuje rezultate svog delovanja u Srbiji i regionu.

Vrhovni red vitezova jerusalimskog hrama je u Beogradu predstavio javnosti svoju monografiju *Devet vekova templara*, u kojoj su objavljena 33 stručna rada o OSMTH-u. Jedno poglavlje je posvećeno i Vitezovima templarima Srbije, čime je Veliki priorat Srbije uzdignut na svetski nivo.

Kako tvrdi istoričar Leo Tis, začetak templarskog reda možemo tražiti u priči iz 1072. godine, kada je, kako tvrdi, sultan Džalal al Din Malikšah (1055–1092), seldžučki Turčin, zabranio evropskim katolicima da hodočaste u Svetu zemlju, što je razgnevalo papu Aleksandra II.

Vizantijski car Aleksije Komnen 1095. tražio je od pape u Rimu vojnu pomoć radi odbrane od seldžučkih Turaka. A Urban II, papa od 1088. do 1099. godine, saziva koncil u Klermon Feranu, u Francuskoj, za krstaški rat radi oslobođenja Svete zemlje od Turaka Seldžuka i muslimana, i oslobođenja Hristovog groba uz poklič: „To je božja volja!“

Godinu dana kasnije (1096), Gotfrid Bujonski, vojvoda Donje Lorene, napušta zamak u Bujonu (Belgija) kao jedan od četvorice vođa Prvog krstaškog rata. Zauzima 1099. Jerusalem i osniva katoličko jerusalimsko kraljevstvo. Vojvoda Bujonski uzima naziv Čuvar Svete zemlje.

Devet francuskih vitezova (Ig de Pajen, Gotfrid de Sen-Omer, Andre de Monbar, Gunodmar, Godefron, Roral, Žofroa Bitol, Nivar de

Mondezir i Aršambo de Sen-Ejnjan) formiraju 27. decembra 1118. versku zajednicu za zaštitu hodočasnika.

„Uzevši klasične monaške zavete siromaštva, čistote i poslušnosti po avgustinskoj reguli, dodaju i četvrti zavet – da će garantovati silom oružja sigurnost hodočasnika na putu do Svete zemlje – oni postaju Siromašni saborci Hrista i Solomonovog hrama. Prvi put u hrišćanskoj istoriji osnovan je red monaha vojnika. Ovi vitezovi su se podvrgli vlasti Teokletu, jerusalimskom patrijarhu“, objasnio mi je Leo Tis korene začetka Reda vitezova templara.

Njihova baza bila je na ostacima Solomonovog, tačnije Irodovog hrama u Jerusalimu, zbog čega su prozvani vitezovima hramovnicima, odnosno templarima.

SIROMAŠNI BORCI HRISTA

Balduin II, kralj Jerusalima, daje im smeštaj u delu sopstvene palače, u blizini džamije Al Aksa, za koju se pretpostavlja da je sagrađena na ostacima Solomonovog hrama. Kralj ih zadužuje da čuvaju „koliko god mogu, staze i puteve od zaseda lopova i napadača, naročito da vode računa o bezbednosti hodočasnika“.

Zvanično ime templara je *Pauperes commilitones Christi templique Salomonici*, što znači Siromašni saborci Hrista i Solomonovog hrama. Poznatiji su kao vitezovi hramovnici ili templari.

Njihov moto bio je Psalm 115, stih 1:

Ne nama, o Gospode, ne nama, već slavu daj imenu Tvojem.

Krajem 1127. godine devet vitezova odlazi iz Jerusalima u Evropu. Nose pismo kralja Balduina II Jerusalimskog za Bernarda od Klervoa, kojim se moli njegova intervencija kod pape da se templari proglašaju vojnički red. Sreli su Bernarda od Klervoa u Seborgi, u Italiji, gde je on postavio viteza Iga de Pajena za prvog Velikog majstora reda.

Naredne godine templari se sreću s Lujem VI, kraljem Francuske, koji ih prihvata. Tada vitez Pajen de Mondidije postaje prvi Majstor Francuske. Poslednjeg dana januara 1128. na koncilu u Troji, pri dvoru Iga, grofa od Šampanje, koji je vodio kardinal Matje d'Albano, Crkva priznaje Red vitezova hrama.

Red tada usvaja monaški kodeks, poznat kao *Latinsko pravilo*, koje se sastoji od 72 člana. Napisano je pod uticajem Svetog Bernarda od

Klervo. Pravilo je bilo zasnovano na benediktinskoj reguli. Usvojen je beli ogrtač Cistercitskog reda, da ga nose zakleti vitezovi kao simbol lojalnosti i čistote života.

Posvećenost vitezova službi dovela je do toga da 1130. godine Sveti Bernard napiše oduševljeno da su templari nova vrsta vitezova, nepoznata u istoriji profanog sveta – kombinacija viteza i monaha. Takva posvećenost dovela je do napretka Reda, povećanja broja njegovih članova i porasta njegovog značaja i moći.

Istovremeno, vitezovi Templari i njihov Red stiču pravo na posede. Leo Tis tvrdi da je prvo imanje Reda bila kuća u Ipru u Flandriji, u Kraljevini Francuskoj, u srednjem veku, a sada u Belgiji i potom kuća u Škotskoj. Red pribavlja druga važna imanja i kuće u Portugalu, Engleskoj, Francuskoj, Španiji, Egiptu, Kipru, Belgiji. Na osnovu vatican-skih zapisa iz 1302. godine, templari su u vlasništvu imali više od 350 zemljišnih poseda, od čega dva na prostoru današnje Srbije.

U maju 1129. godine, Veliki majstor Ig de Pajen se vraća u Jerusalim u pratnji trista novoregrutovanih vitezova da se bori za hrišćanstvo. Kad se 1136. upokojio, Robert od Kraona iz Burgundije u Francuskoj postaje drugi Veliki majstor reda. Pod njim Red nastavlja svoju borbu i jača. Luj VI, kralj Francuske 1137. godine, poklanja templarima zemlju na kojoj je sagrađena pariska preceptorija (bratstvo).

„Kad je 29. marta 1139. papa Inocentije II zvanično odobrio *Pravilo reda* u svojoj buli *Omne datum optimum*, templarima je data samostalnost. U dodatku ove papske bule, on određuje da Red ne duguje poslušnost sekularnoj grani vlasti, niti crkvenim vlastima, osim papi. Posledica toga je da Red postaje nezavisan od svih kraljeva, monarha, biskupa i opata. Stoga je Red mogao biti i praktično gospodar jednog autonomnog međunarodnog hrišćanskog carstva“, kaže Leo Tis.

Crkva daje Redu pravo da ubira svoje prihode i da samostalno njima raspolaže. Sedam godina kasnije papa Evgenije III ovlašćuje templare da mogu dodati crveni krst na levu stranu prsa svojih mantija i na ramenom delu svojih plaštova, kao simbol sopstvenog žrtvovanja, prolivanja krvi i borbe do smrti za veru.

Ukrašeni crvenim osmokrakim krstom (*croix pattée*) na svojim belim ogrtačima, templari slede Luja VII, kralja Francuske, tokom Drugog krstaškog rata. U zimu 1149–1150. godine templari dobijaju Gazu, kao prvi veliki zamak u Jerusalimskom kraljevstvu. Potom (1153) i grad Askalon pada pod krstašku vlast.

Red sve vreme unapređuje svoja pravila i organizaciju, posebno kad *Staro pravilo Reda*, sačinjeno od 72 člana, pod kontrolom Bertrana od Blankfora, Velikog majstora od 1156. do 1169. godine, dobija 120 članova i naziv *Hijerarhijski ustav*.

„S papskom bulom *Magnus Ordo in Ecclesia* Aleksandra III, templari“, kaže Tis, „dobijaju 15. juna 1163. privilegovano mesto unutar Crkve. Red dobija sopstvenu duhovnu vlast (sveštenstvo), koje je potpuno nezavisno od jurisdikcije episkopa. Red je bio odgovoran jedino Velikom majstoru i papi.“

DVOSTRUKI PORAZ

Templarski red razvio se u snažnu organizaciju, odanu jedino hrišćanstvu i izvornim principima vere, čija je snaga počela da brine pojedine kraljeve i pape.

U leto 1187. templari gube Jerusalimsko kraljevstvo posle poraza kod Hatina u severnoj Palestini od Saladinovih muslimanskih snaga. Svi vitezovi templari koji su preživeli bitku su pogubljeni.

Tokom Trećeg krstaškog rata (1189–1192), združene snage Ričarda I Lavljeg Srca, kralja Engleske i Filipa II Avgusta, kralja Francuske, ponovo zauzimaju Svetog Jovana od Akre (Izrael), koji postaje nova prestonica Jerusalimskog kraljevstva. Templari osnivaju novo sedište u tom mestu. Ta pobeda širi slavu templara i njihov uticaj u svetu. Red osniva svoje kuće (priorate) po celoj Evropi.

Od 1248. do 1254. godine templari se bore u Egiptu zajedno sa Svetim Lujem, kraljem Francuske, tokom Sedmog krstaškog rata. U bici kod Mansure 1250. godine, pretrpeli su katastrofalan poraz. Četiri decenije kasnije templari su proterani iz Egipta. Limasol na ostrvu Kipru postaje centralna baza Reda hrama i ostaće dom Žaka od Molea, dvadeset drugog, poslednjeg Velikog majstora (od 1293. do 1314. godine).

„Posle serije poraza na Bliskom istoku 1302. godine, gubitka Ruada i pokolja templarskog garnizona, Sveta zemlja izgubljena je u potpunosti i zauvek“, tvrdi Leo Tis.

Templari su svoj štab povukli na Kipar, koji su kupili od Ričarda Lavljeg Srca, a potom su otišli na svoje posede u Evropi.

„Tu će njihova moć, uticaj i bogatstvo, koje su stekli bankarskim poslovanjem u savremenom smislu, te poklonima od pape i nekih

vladara, trgovinom, a možda i ilegalnim poslovima, izazvati zavist i ljubomoru pojedinih vladara i viteških redova, čije su osnivanje pomagali (tevtonci i hospitalci). Oni su predstavljali i potencijalnu opasnost. Više nisu bili potrebni kraljevima i papi. Tu je začetak kraja monaško-viteškog reda templara“, smatra historičar Milomir M. Marković.

Vojnički poraz Reda imao je za posledicu i političko urušavanje templarske zajednice. Posle konklave u Perudi i manipulacija Filipa IV Lepog, kralja Francuske, francuski nadbiskup Bordoja, Bertran od Gota je izabran za novog papu. Koristio je novo papsko ime Klement V. Bio je Francuz. Kao papa, preselio je papinsko sedište iz Rima u Avinjon. Budući da se Avinjon nalazio unutar Francuske, kralj Filip IV Lepi imao je znatan uticaj na papu Klementa V.

U leto 1307, kralj Francuske traži i nalazi način da neutrališe Red hrama – putem njegovog razbijanja i gašenja. Kralj Filip Lepi tada naređuje svojim bliskim savetnicima da krivotvore listu optužbi protiv templara i Reda. Svi templari na području celog kraljevstva Francuske su neočekivano uhapšeni.

Tužiocima su razvili priču o templarima kao paklenim bićima koja su se odrekla Isusa Hrista i koji obožavaju skadarne idole, posebno rogatu zver nazvanu Bahomet, koja im je, uostalom, i poklonila sve moći.

Sve templarske kuće u Francuskoj su stavljene pod kraljevski nadzor. Celokupna imovina Reda je konfiskovana. Slične mere protiv templara kralj Filip Lepi je tražio i od monarha Engleske, Svetog rimskog carstva, Španije, Belgije i Holandije.

Od uhapšenih i mučenih templara u Francuskoj tražilo se da priznaju 87 optužbi za poricanje Hrista tokom rituala; odbacivanje, gaženje i pljuvanje po krstu; obožavanje đavolje moći, glave zvane Bahomet; opsceni poljupci tokom inauguralnih rituala; homoseksualnost i čedomorstvo tj. savetovanje ženama da same izvrše abortus.

Papa Klement V, koji je potpao pod jak pritisak kralja Filipa, naredio je svojom bulom *Pastoralis Praeeminentia* istraživanje antitemplarskih optužbi u svim evropskim zemljama i hapšenje templara u svakoj državi. Mnogi templari su osuđeni kao jeretici i javno spaljeni u Parizu kod Kapije Svetog Antonija.

„Kako papa nije uspeo da osudi i zabrani Red, Klement V izdao je 1312. godine papsku bulu *Vox in excelso* kojom je naredio raspuštanje Reda vitezova templara. Na drugom sastanku Generalnog koncila u Vijenu, aprila meseca, ova papska bula je odobrena“, piše Leo Tis u svojoj knjizi *Istorija Reda jerusalimskog hrama od 12. do početka 21. veka*.

Legenda govori da su templari na početku svog postojanja bili siromašni plemići i vitezovi koji su čuvali sigurnost puta kroz Palestinu na putu do Svete zemlje. S vremenom stižu sve značajnije pozicije na evropskim dvorovima i zahvaljujući enormnom bogatstvu, moćnoj floti i bankarskoj mreži, postaju najjača društveno-politička formacija tadašnjeg sveta.

Novom papskom bulom *Ad providam* sva imanja i imovina vitezova templara dodeljena su rivalskom redu Bolnice Svetog Jovana Jerusalimskog (Malteški red), s izuzetkom imovine u zemljama van kraljevstva Francuske, u Španiji i Portugalu.

Hroničar sudbine evropskog bogatstva i novca Dejvid Ajk utvrdio je da su vitezovi templari bili među prvim bankarima u zapadnom svetu.

„Od hrišćana koji su pomagali krstaške ratove dobijali su ogromna bogatstva, kao i velika nasledstva od onih koji su se često nadali da time kupuju sebi mesto u raju. U svakoj zemlji u kojoj bi se ustolili, njihova organizacija bi ubrzo postala najbogatija, a njihovi hramovi u Parizu i Londonu postali su finansijski centri. Kralj Filip IV, u savezu s papom Klementom V, uništio je templare i oteo njihovu imovinu kako bi platio dugove“, ističe Dejvid Ajk.

Jednog petka 1307, 13. dana u mesecu, u krvavoj raciji, po nalogu francuskog kralja Filipa IV Karolinga, oko 13.000 vitezova templara uhapšeno je i većina je pobijena. Tu brižljivo planiranu operaciju, zbog koje se petak koji se poklopi sa 13. danom u mesecu naziva „crnim petkom“, Filip Lepi izveo je u dosluhu s papom Klementom.

Posebna papska komisija je odlučivala o sudbini Velikih majstora Žaka de Molea, Iga de Pajena, Žofroa de Gonvila i Žofroa de Šarnea, Velikog preceptora Normandije. Iako 18. marta 1314. izjavljuju da su oni i Red hrama nevini po svim optužbama, proglašeni su za jeretike. Veliki majstor Žak de Mole i Veliki preceptor Normandije Žofroa de Šarne su po naređenju Filipa IV Lepog, kralja Francuske, spaljeni na lomači na jednom malom ostrvu na Seni pred kapijom kraljevske palate.

Otimanje bogatstva Reda vitezova templara, strah od države u državi, strah od gubitka francuske teritorije, od osvajanja Evrope jer su templari imali posede od Kipra preko Nemačke do Pruske, kao i osećaj pretnje opstanku institucije Crkve, bili su po mišljenju istoričara Lea Tisa glavni razlozi zbog kojih je kralj Francuske zajedno s papom ugasio templarsku zajednicu.

Prvi i istovremeno najmoćniji Red monaha vojnika i njegovih vođa je tako uništen. Postoje neki izveštaji da je Veliki majstor i templar Žak de Mole pri smaknuću rekao da će „Bog osvetiti njegovu smrt“.

Već mesec dana nakon spaljivanja Žaka de Molea papa Klement V je umro, što je izazvalo glasine da je veliki meštar na lomači prokleo ukidače templarskog reda. Kralj Filip IV Lepi je umro u četrdeset šestoj godini.

TIHI OPSTANAK TEMPLARA

Belgijski templar Leo Tis, autor kultne knjige *Istorija Reda jerusalimskog hrama*, tvrdi da je posle gašenja Reda viteza templara u Francuskoj i Evropi ta zajednica otišla u ilegalu.

„Pojava *Povelje o baštinenju*, poznata i kao *Larmenijusova povelja*“, kako kaže Leo Tis, „ukazivala je da je postojala loža 'tihih' Velikih majstora od 1326. do 1804. godine. U toj povelji bila su ispisana njihova imena, titule i funkcije preživelih Templara jerusalimskog hrama.“

Doktor Robert J. Kovarik, istoričar Velikog priorata SAD pri Vrhovnom redu jerusalimskog hrama, zato i tvrdi da je „templarizam preživeo u zamagljenom svetu legendi i mita, zahvaljujući kontroverznom završetku Reda i herojskoj smrti njegovog vođe“.

– Početkom osamnaestog veka, templarizam se iznova pojavio kao deo slobodnog zidarstva škotskog obreda u Francuskoj, privlačeći članove francuskog plemstva. U početku pod dominacijom jakobinskih škotskih plemića, dobio je izgled Krstaškog rata za povratak stjuartovskog kralja u Škotsku – kaže Robert J. Kovarik i navodi da je 1736. godine Endrju Majkl Remzi, škotski slobodni zidar i katolik, održao govor u masonske loži u Parizu, insistirajući da je slobodno zidarstvo započelo u Palestini među krstašima, naročito među vojnim redovima templara. Nemački plemić i mason, baron Karl fon Hund, tvrdio je da je otkrio jednu novu formu slobodnog zidarstva, koja je direktno potekla od templara koji su izbegli u Škotsku. Poznata kao *Strogo poštovanje*, ona je uticala na prihvatanje rituala i simbola za koje se mislilo da su povezani sa srednjovekovnim templarima.

„Kad se *Larmenijusova povelja* pojavila u Parizu 1804, iste godine kada je Napoleon postao imperator, Fabre-Palapra, katolički sveštenik, poznat kao vodeća masonska ličnost, pridružio se neotemplarima iz

Ordre du Temple. Tačnije, *Larmenijusova povelja*, koja je okupila ljude oko nove ideje, obezbedila je 'tajni' opstanak Reda vitezova templara“, smatra Kovarik.

Napisan u šiframa, taj dokument je sadržao imena, takođe u šiframa, skrivenih Velikih majstora do Fabre-Palapra. Drugi dokument koji je govorio o „tihom opstanku templara“ bio je *Statut* iz 1705. godine za koji se tvrdilo da je bio napisan pod upravom Filipa, vojvode od Orleana, koga su videli kao obnovitelja templarskog reda.

Istorijski gledano, kako templari tvrde, moderni Red vitezova templara je nastao 1804. godine kad je Napoleon pokušao da pred revoluciju spase nacionalnu elitu i francuske patriote.

Naime, kad je papa Klement V 1312. godine raspustio Red vitezova templara, izdao je bule kojima se zahteva poslušnost. Templarski red time nije bio u potpunosti uništen. U Škotskoj, pod kraljem Robertom Brusom pod ekskomunikacijom, bule nisu mogle biti sprovedene. Neki od templara su mogli naći utočište u Škotskoj, pridruživši se svojoj škotskoj braći. Kasnije, kad se Škotski red pomirio s Crkvom, kralj je spojio templare s hospitalcima (Redom Svetog Jovana) u Red hrama i Svetog Jovana. Pošto je Red Svetog Jovana dobio kontrolu nad templarskim konventom u Parizu, „obnovitelji“ iz 1804. iz Reda vitezova templara verovatno su očekivali da dobiju nazad od Napoleona Red hrama.

„Iz ličnih razloga, Napoleon Bonaparta je 1805. odobrio ovu 'obnovu' Reda vitezova templara, dozvolivši čak veliku ceremoniju u Parizu, odavši počast Žaku de Moleu i drugim templarskim mučenicima. Možda je Napoleon u ovim neotemplarima video kontratežu masonima, kojima nije verovao zbog njihovog republikanizma. Do 1808. godine, preko uspešne regrutacije, Red je formirao priorate po celom Velikom carstvu“, smatra Robert Kovarik.

Kada je 1811. masonski Veliki orijent Francuske pokušao ponovo da izvojuje kontrolu, Red je objavio svoju autonomiju i privrženost „katoličkoj apostolskoj i rimskoj veri“. Kako je 1827. Fabre-Palapra bio Veliki majstor, koji je povratio jedinstvo, Red je ponovo prosperirao. Red vitezova templara podržavao je restaurisanog Luja XVIII kao ustavnog monarha. Kralj je zauzvrat priznao templare. Kad je Šarl X pokušao da povрати kraljevski apsolutizam, templari su podržali pobunu iz 1830. godine.

U Redu je, međutim, postojala šizma. Veliki majstor Fabre-Palapra je formirao Jovanovsku crkvu primitivnih hrišćana kao frakciju, Ig de

Pajen je, kao Veliki pontifeks, stvorio među vitezovima templarima tajnu grupu jovanovaca, a engleski ser Sidni Smit je izdao manifest protiv Fabre-Palapra i sazvaio generalni konvent.

Fabre-Palapra je umro 18. februara 1838, a ser Vilijam Sidni Smit je izabran za regenta i Velikog majstora, kome je opozicija bila frakcija poznata kao Palaprijenski templari. Posle smrti Sidnija Smita 1840, „ortodoksni“ templari, pod vojvodom od Šoasula, nastavili su da postoje izvesno vreme. Izgleda da je 1853. godine Napoleon III priznao jednu od dve grupe.

U Parizu je 1825. osnovan Veliki priorat Belgije. Osnivač markiz Alber Fransoa di Šastelera i devet bivših članova Trojstva kule uzeli su ime Suvereni i vojni red jerusalimskog hrama. Ubrzo su preduzete radnje da se obnovi Međunarodni red vitezova templara, uspostavljajući odnose s raznim velikim prioratima koji su preživeli, kao što su oni u Italiji, Portugalu i Švajcarskoj. Time je prekinuta „templarska tišina“ i započeo tihi oporavak Reda vitezova templara jerusalimskog hrama.

DVADESETI VEK

Robert J. Kovarik, istoričar Velikog priorata SAD, tvrdi da je markiz Alber Fransoa di Šastelera ujedinio templare. Stvorio je Međunarodnu zajednicu *Ordo Supremus Militaris Templi Hierosolymitani* (OSMTH) i Magistravno veće s Teodorom Kovijasom kao regentom. Posle smrti markiza 1934, nasledio ga je Emil Isak Vanderberg, koji je radio na revitalizaciji templara kao Međunarodnog reda.

U knjizi *Novo viteštvo – istorija Reda templara*, koju je objavio 1994, autor Malkolm Barber ovako je okarakterisao nove templarske zajednice:

„... Suvereni Red jerusalimskog hrama je patriotska organizacija, posvećena dobrobiti svojih zemalja. Naš Red posvećen je očuvanju slobode, koja je esencijalna za očuvanje slobode svesti i veroispovesti i za efikasno dobročinstvo. Glavna misija modernih templara jeste milosrđe. Red ispunjava tu misiju delima koja pomažu ljudima da pomognu sebi, dajući im nadu.“

Vrline vere, nade, ljubavi i milosrđa jesu ideje vodilje Reda, čiji članovi žele da služe baš kao što su to činili i drevni templari. Moto Reda je citat iz *Biblije* koji glasi:

Ne nama, o Gospode, ne nama, već slavu daj imenu Tvojem.

Smatrajući nemačku okupaciju Belgije posle 1941. godine pretinjom opstanku templara, regent Emil Isak Vanderberg je privremeno premestio arhive kod Antonija Kampelo de Susa Fontesa, portugalskog Velikog priora da brine o njima. Kada se rat završio, Vanderberg je zahtevao povratak arhiva, ali je grof De Susa Fontes nije vratio i zadržao ju je u Portu. Čim je Emil Isak Vanderberg umro, De Susa Fontes je uzeo titulu regenta i preuzeo vođstvo Reda.

Sledećih pola veka Red vitezova templara će vojevati bitku s grofom Fontesom i njegovim sinom, kao naslednikom titula, oko regentstva Reda sa svim ovlašćenjima, pravima i privilegijama Velikog majstora. Naime, posle grofove smrti 1960, njegov sin Fernando de Fontes preuzima arhive i svu imovinu i sve dokumente Reda, iako ova dva regenta De Fontes, ni otac ni sin, nikad nisu bili izabrani na taj položaj.

„Prvi je bio imenovan na tu funkciju zbog istorijskih okolnosti (Drugi svetski rat), a drugi očevim testamentom nesigurne autentičnosti. I pored toga, od 1995. je zabeleženo da je Fernando de Fontes kao svoj lični grb uzeo templarske krstove i simbole Velikog majstora reda, uključujući ogrlicu Velikog majstora. Roj Redgrejv je otkrio da su jedini članovi Reda bili sâm Fernando de Fontes, njegova supruga i njihov sin“, otkriva Robert Kovarik.

Međunarodna OSMTH konklava, održana od 23. do 25. juna 1995. u Londonu, na kojoj su bili Engleska, Finska, Francuska, Nemačka, Irska, NATO, Palestina, Poljska, Škotska, Španija, Švedska, Švajcarska i SAD, suprotstavili su se Fernandu de Fontesu i njegovom metodu vođenja Reda. Na još pet konventa osporavano je vođstvo grofovog sina Fernanda, kome je ponuđeno, radi templarskog mira u kući, da bude „počasni regent“. Fernando de Fontes je tu ponudu odbio.

Veliki priori evropskih zemalja, NATO i SAD, članovi OSMTH-a doneli su 1996. konačnu odluku o razdvajanju od regenta Fernanda de Fontesa i o novom institucionalizovanju samostalnog Reda vitezova templara jerusalimskog hrama – OSMTH.

SRBI I RED TEMPLARA

Templari su lutajući drumovima i prostranstvima kojima se nekada kretao Isus Hrist sa svojim apostolima i kasnije njihovi učenici i

sledbenici misionarski širili reč jevanđelja i po balkanskim zemljama, od Slovenije preko Hrvatske do Crne Gore i Srbije. Stigli su do Nemanjića i Svetog Save.

„U tome je bio njihov najveći uticaj i trag na zemlji“, smatra istoričar Miomir Marković.

BALKANSKI TRAGOVI

Srednjovekovni vitezovi templari su o svom postojanju ostavili brojna svedočanstva i tragove širom sveta, od Škotske preko centralne Evrope do Bliskog istoka i Amerike. Na tom prostoru templari su imali 1.600 dvoraca i kuća, odnosno svojih templarskih organizacija i sedišta.

Kako tvrdi profesorka Snežana Besermenji s Prirodno-matematičkog fakulteta u Novom Sadu, „kad je 1139. papa Inoćentije II potvrdio instituciju Reda templara svojom bulom *Omne datum optimum*, od tada se templarski red još brže širio“.

„Godine 1147. samo u Jerusalimu Red je brojao 350 vitezova i oko 2.000 braće u raznim službama. Iz Jerusalima se templari šire Evropom. U Parizu osnivaju svoje prvo evropsko sedište, koje kasnije postaje sedište templarskog reda. Templari potom širom Evrope osnivaju svoje templarske pokrajine: u Francuskoj (Provansa, Il de Frans, Poatu i Burgonja), Engleskoj, Španiji (Aragon, Katalonija, Kastilja), Portugalu, Italiji (Toskana, Lombardija, Sicilija – Apulija), Ugarskoj, Hrvatskoj i Nemačkoj (Magdeburg, Majnc). Na Bliskom istoku osnivaju se pokrajine Jerusalem, Tripoli i Antiohija“, tvrdi Snežana Besermenji.

Sve pokrajine i sva imovina templara bili su podložni „generalnom kapitulatu“, skupu poglavara, koji je jedini imao pravo da određuje poglavare pojedinih pokrajina. Na čelu Reda stajao je Veliki magistar („veliki meštar“). Drugi po časti bio je Senešal, koji je zamenjivao Velikog magistra. Maršal je bio vrhovni vojni zapovednik.

Prvi balkanski trag templara otkriven je u Turjaškoj tvrđavi, smeštenoj u Sloveniji, dvadeset kilometara južno od Ljubljane u pravcu Kočevja. Tvrđava se u analima prvi put pominje 1067. godine kao stećište krstaša. Kroz Sloveniju je u 12. veku vodio templarski put prema jugu Evrope.

Naime, pre Trećeg krstaškog rata, tokom 12. veka, templari u većem broju stižu na Balkan. Narod ih je ovde nazvao božjaci, od izreke

„ubogi siroti vitezovi“. Njihov zadatak na Balkanu je bio da čuvaju putnike i štite hodočasnike na njihovom putu na Bliski istok. Balkanski putevi su u to doba bili opasni za Evropljane.

„Templari su došli i na prostore severne Hrvatske u drugoj polovini 12. veka. U Dalmaciju su se počeli naseljavati kad im je papa Aleksandar III poklonio samostan u Vrani, koji se nalazi u blizini Biograda. Prednost Vrane bila je blizina mora. Između Vrane i mora leži Vransko jezero ili Vransko blato, pa se zemlja između jezera i mora zove Zablacé. To je bilo i ime luke u koju su pristajali brodovi, kojima su templari dovozili žito iz Italije“, piše Snežana Besermenji.

Godine 1163. i grad Bela pored Varaždina dolazi u ruke templara. Ugarski kralj Bela III je poklonio Senj s Crkvom Svetog Jurja. Bela je templare oslobodio poreza i dozvolio im korišćenje pašnjaka i vode. Uživali su posebnu naklonost ugarskih kraljeva Emerika i Andrije II, koji su im poklonili Gacku, Božjakovinu kraj današnjeg Dugog Sela kod Zagreba, gde Templari uspostavljaju Perceptorat Svetog Martina. I Dubicu su izgradili templari i uredili prema svojim zakonima.

Templari su još posedovali Glogovnicu pokraj Križevaca, koju su dobili od zagrebačkog biskupa Prodana između 1170. i 1175. godine. Takođe, posedovali su deo Gorske županije u Pokuplju. Tu su imali Komanderiju Gora, a u istočnoj Slavoniji pokraj Požege, Ljesnicu, Račešće i Našice. U Novoj Rači, templari su sagradili Crkvu Uznesenja Blažene Device Marije 1312. godine. Iz tog vremena, u crkvi je sačuvana gotička sakristija. Boravili su i još u nizu drugih hrvatskih mesta, gde su imali svoje perceptorate i ogromne posede, tako da su bili gospodari županija. Posle propasti Reda imovinu templara uzeli su isusovci.

Bosanska Dubica, grad na desnoj obali reke Une, pripadao je različitim carstvima i državama. Istoričari su zapisali da je grad u 13. veku bio sedište Dubičke županije. Tu županiju prvo su dobili templari, a potom jovanovci Vranskog priorata.

Dvojica crnogorskih istraživača, Vojislav Nikčević i Miško Đukić, u svojim delima svedoče o postojanju krstaša i templara u Crnoj Gori od 1090. do 1264. godine. Kao dokaze obojica nude nadgrobne ploče s mačevima. To su grobnice na kojima se nalazi tafos – pečat čuvara Hristovog groba na ostrvima Skadarskog jezera. Đukić tvrdi da su u vreme kad su kralj Filip Lepi i papa Klement V progonili 15.000 templara hrabri vitezovi uspeli da prebegnu brodovima, jedni u Ameriku, a drugi u uvale duž reke Bojane i Jadranskog mora.

U filmu koji je radio Miško Đukić kao templarsko delo prikazani su crkve na ostrvima Skadarskog jezera iz doba Kraljevine Duklje, kapiteli i plastika iz nalaza u Martiničkoj gradini, kapiteli i sarkofag iz crkve na Zlatici kod Podgorice, kao i prastari nalazi iz doba Duklje u reci Zeti.

Upućeniji kažu da je za početak priče o templarima u Crnoj Gori dovoljno posetiti Biljardu na Cetinju. U grbovima, simbolima na njima i na zastavama je, dakle, veoma važna veza naših velikaša i jovanovaca i templara, od krstova, preko boja, dvoglavih orlova, vukova, ljljana, veprova...

„Njegoš nije baš bio bez para. Ali po mom dubokom ubjeđenju njegova Biljarda je upravo templarski monaški dvor“, tvrdi arhitekta Srđa R. Babić.

Prema njemu, „bezbroy je očitih templarskih tragova po Crnoj Gori“. Na primer, „ružin krst“ postoji i danas na crkvisi u obližnjim Podima.

Pitanja i dilema je mnogo.

„Crnogorci sve do knjaza Danila, na primer, nose krstove na kapama, a gde je ikad bila slična hrišćanska vojska?! Izvesno da su kod knjaza Danila neki barjaci bili beli s crvenim krstom, kao i crveni s belim krstom! A donijeli su ga peraški mornari, koji su, dakako, morali biti templari“, kaže Babić.

Neki istraživači tvrde da je Sevenard ispred Bogorodičine crkve u Prčnju zapravo bio templarska riznica.

Za crnogorskog istoričara Miomira Markovića, „templari jesu bili istovremeno sveštenici – smerni monasi i fanatični ratnici“:

„Osnovani su u jevrejskom hramu Templum Salamonis s plemenitom namerom da pomognu novoosnovanom Jerusalimskom kraljevstvu i štite hodočasnike u Svetoj zemlji. Uskoro će postati najbrojnija i najmoćnija monaško-vojnička formacija koja je ušla u istoriju uz tutnjavu kopita i zveket mačeva“, kaže Marković o tim sveštenicima ratnicima.

Od prvih devet Francuza, Red je izrastao u plurietničku monaško-vitešku organizaciju koju su sačinjavali Francuzi, Englezi, Flamanzi, Normani, Sloveni... To će je, pored ostalog, učiniti i najuticajnijom grupacijom na svetu.

Marković tvrdi da su templari lutajući drumovima i prostranstvima kojima se nekada kretao Isus Hrist sa svojim apostolima, i kasnije njihovi učenici i sledbenici, misionarski širili reč jevanđelja i po balkanskim zemljama, od Slovenije preko Hrvatske do Crne Gore i Srbije.

„U tome je bio njihov najveći uticaj i najjači trag na zemlji“, smatra istoričar Miomir Marković.

NASLEĐE TEMPLARA U SRBIJI

„Prolazak vitezova preko naših teritorija ostavio je ogromne tragove. Zbog turske okupacije ideja viteštva na našim prostorima u vidu tajnog organizovanja zaživela je pre svega preko ideje pobratimstva. Tu ideju najviše su širili devetorica braće templara, koji su osnovali svoj Red vitezova, a Srbi su se na njih posebno ugledali. Ne treba zaboraviti da su templari u svom pohodu odbrane hrišćanstva 1204. godine, pored Carigrada osvojili i zaštitili i veliki deo Svete Gore“, tvrdila je književnica Isidora Bjelica.

Autorka knjige *Tajna društva u Srbiji* napominje da su u Srbiji, na više lokacija, arheolozi i istoričari pronašli tragove viteške kulture i vitezova templara. Te tragove je posebno istraživala Snežana Besermenji, koja je napravila malu studiju o mestu Bač, smeštenom na granici Panonske nizije i Dunavskog regiona, u Vojvodini.

„U centru Bača nalazi se franjevački samostan kome su temelje postavili pripadnici viteško-monaškog reda Vitezovi Svetog groba jerusalimskog, koji su se borili u krstaškim ratovima 1169. godine. Palatin Mog posedovao je veliku površinu plodne zemlje u Baču, pa je deo te zemlje ustupio za izgradnju crkve Redu vitezova templara. Crkvu su u 12. veku podigli templari jer se Bač nalazio na putu krstaša, koji su kretali u Treći krstaški rat na Istok“, tvrdi Snežana Besermenji.

Kompleks se sastoji iz samostana s crkvom i konakom. Zbog različitih faza u izgradnji, karakteriše ga više umetničkih stilova. Najstariji deo kompleksa predstavlja apsida izgrađena u romanskom stilu od opeke i tesanika, uz koju se nalazi i masivan zvonik. Jedini dokaz da su ovde boravili templari su zvonik i apsida, dok drugih ostataka templarskih građevina nema. Samostanska crkva je izgrađena u kasnoromaničkom i ranogotičkom stilu.

Kasnije, u svojim osvajačkim pohodima, Turci su franjevački samostan delimično porušili, a toranj pretvorili u minaret.

„Vitezovi iz reda kanonika Svetog groba jerusalimskog, koji su podigli samostan, sagradili su i bolnicu u Baču. Bez obzira na to što su pre svega bili ratnici, templari su mnogo doprineli napretku evropske

civilizacije. Oni su se prvi organizovano brinuli za bolesnike, osnivali prve bolnice, hodočasnička svratišta, kao i prve hotele i banke“, kaže fratar Josip iz Bača.

Koviljski manastir, takođe, spada u red onih za koje se tvrdi da su ga posećivali templari. Do danas se ne zna pouzdano ko ga je podigao, kao ni tačno vreme kad je nastao. Za nastanak tog manastira je vezano predanje a prema kome je manastir podignut na mestu gde se prvi srpski kralj Stefan Prvovenčani pomirio sa ugarskim kraljem Andrijom. Do izmirenja dvojice srednjovekovnih vladara je došlo uz pomoć brata Stefana Prvovenčanog Rastka Nemanjića (Svetog Save). Prvobitno je na tom mestu podignuta bogomolja, u koju su se doselili monasi iz Žiće.

„Pored predanja o osnivanju manastira Kovilj, za njega se vezuju mnoge zanimljivosti. Jedna od njih govori o boravku Antoana, Velikog majstora iz Reda templara, koji se skrivao u tom manastiru. Njegov boravak se desio u 16. veku. Kao dokaz se navodi krst s raspećem, koji se nalazi iznad ikonostasa. Taj centralni krst na svakom od četiri kraja ima simbol zvezde sa osam krakova i ružom u sredini, što je jedan od simbola Reda templara“, tvrdi Snežana Besermenji.

Veroslav Rančić u svojoj knjizi *Robert, Lujka i kristalni kovčeg Aleksandra Makedonskog* piše o boravku templara u manastiru Kovilj, a kao dokaz pominje simbole templara, koji se nalaze na dverima i na ikonostasu, što je u suprotnosti s kanonom Srpske pravoslavne crkve.

„Rančić navodi fresku *Tajna večera*, koja se nalazi iznad oltara, koja po njemu predstavlja veliku misteriju“, piše profesorka Besermenji. „Sveštenici nose epitrahilje sa simbolima templara i koriste parafinske sveće. A u obredima Srpske pravoslavne crkve koriste se isključivo voštane. Toranj u porti manastira izgrađen je po strogim pravilima templarske arhitekture.“

Današnja manastirska crkva nastala je između 1741. i 1749. godine, kao zadužbina Petra Andrejevića iz Sremskih Karlovaca. Koviljsko bratstvo je za graditeljski uzor svog hrama izabralo Manasiju jer je postojala naglašena potreba za sećanjem na drevne srpske zadužbine.

Crkvu Svetog Stefana u Sremskoj Mitrovici novinari i javne ličnosti uporno zovu Mala crkva i karakterišu kao templarski hram. Misterija je zašto kulturni hram posvećen Svetom Stefanu, zvanično podignut pre četiri veka, nije građen u centru grada već na mestu gde su masovno pogubljeni prvi hrišćani rimskog Sirmijuma, pa i njihov episkop Sveti Irinej. Današnja crkva je oblik i dimenzije dobila prilikom

poslednje velike obnove u osmoj deceniji 18. veka, kad je postavljen i ikonostas (1775). Tačna godina podizanja se ne zna. Samo se pretpostavlja da je sadašnja crkva građena na temeljima skromne bogomolje iz ranog 17. veka.

„Za ovu crkvu je neobično i daje joj dozu misterije da nije podignuta na nekom od gradskih trgova, u centru već na obali reke i prilazima mostu, na prostoru gde su stradali hrišćani i gde još od 4. veka traje kontinuitet obeležavanja njihovog pogubljenja. Dakle, ovo mesto je sveto još od pozne antike“, objašnjava Gordana Krstić iz Sremske Mitrovice.

Prema postojećim hipotezama, Crkva Svetog Stefana je sagrađena u periodu od početka 15. do kraja 17. veka. Novinar Živan Negovanović je prvi izneo u javnost tezu da su Crkvu Svetog Stefana izgradili templari jer postoji pretpostavka da je Crkva Svetog Stefana martirijum, na čijim temeljima je izgrađena današnja crkva.

„Kao prilog ovoj pretpostavci navode se neki motivi na ikonostasu jer su neponovljivi u svetskom slikarstvu kao, na primer, prizor *Vaskrsenja Hristovog* na drugom spratu ikonostasa, gde je Hrist prikazan kako drži ašov u rukama, a ispred njega kleči Marija Magdalena“, kaže Snežana Besermenji.

Negovanović se pozivao na svedočenje mitrovačkog slikara Dragana Martinovića, koji se seća čudnih priča prvog srpskog templara, pokojnog Dragana Maleševića Tapija o Maloj crkvi.

„Malešević je pre više decenija u Crkvi Svetog Stefana imao izložbu originala. Tada je starešina bio sveštenik Mirko Žeravić. Na moje čuđenje, Malešević mu je govorio da je to hram koji su izgradili templari. Tri godine kasnije, prilikom kopanja za staze oko crkve, pronađen je templarski krst, koji danas tamo stoji. Ovde je nekada pogubljen Sveti Irinej, a za ovo područje se vezuju i Sveti Dimitrije, Sveta Anastazija, 40 mučenika klesara. Tapi je govorio da će od njih jednog dana u ovom gradu biti 40 reinkarniranih klesara, simbolički 40 templara.“

Ova priča privukla je pažnju starešina Vitezova templara Srbije, koji su jednom prilikom posetili hram Svetog Stefana u Sremskoj Mitrovici.

I slavno rudničko selo Boljkovci, 22 kilometra od Gornjeg Milanovca, krije do sada nerazjašnjene templarske misterije. Vekovima postoji, tvrdi se, pouzdana veza ovog kraja s tajnim Redom vitezova templara. Naime, Crkva Svetog Nikole građena je u ranom 18. veku na ruševinama iskonske bogomolje, koja je po legendi bila građena

u romaničkom stilu, ali nije spaljena. Lokalni svedoci su potvrdili: u njene zidove i trotoar oko nje ugrađeni su kameni spomenici sa obližnjeg groblja.

„Postoji pouzdana veza ovog kraja s tajnim Redom vitezova templara jer sa četiri strane zvonika, pod njegovim krovom, vrlo precizno stilizovani prozori imaju oblik krsta u krugu“, priča vajar Velibor Krstić iz ovog kraja.

Nad glavnim ulazom u crkvu je vrlo neobična isklesana ornamentika: levo glava žene, desno muška sa osmehom, između njih dva uzdignuta lava, a među lavovima krstasti templarski mač.

NEMANJIĆI SU BILI TEMPLARI

Na pitanje da li su od 12. veka postojali viteški redovi u Srbiji i jesu li Srbi učestvovali u krstaškim ratovima i borili se u Svetoj zemlji, Veliki majstor Reda hrama Svetog Jovana jevanđeliste Milan Vidojević odgovara:

„Nema istorijskih podataka, u crkvenim hronikama to nije zabeleženo ili nije obelodanjeno, ali se nešto od toga može naslutiti. Nekolicina vladara Srbije bili su i Templari i Sioni. Stefan Nemanja je osnivač Reda Svetog Stefana, koji je bio zavetni red svih kasnijih Nemanjića i svi vladari ove loze bili su u njemu. Stefan Nemanja je osnivač i Bratstva Svetog Đorđa, 1171, čija je organizacija i način života njegovih članova imao sličnosti s Redom templara.“

Vidojević objašnjava da su članovi Bratstva Svetog Đorđa kod Nemanjića, takođe, bili „vitezovi monasi“ jer su se bavili čuvanjem relikvija, verovatno i čuvanjem imovine crkve i države, i nije nemoguće da su organizovano odlazili i u Svetu zemlju i verovatno učestvovali i u borbama i pohodima krstaša. Pripadnici Bratstva su po okončanju vojne karijere prelazili u monahe, nisu se vraćali u svetovni život, i po tom principu potpuno podsećaju na templare, takođe vitezove-monahe.

Vitezovi Svetog Đorđa pratili su Svetog Savu na njegovim hodočašćima u Svetu zemlju, a brodove za ova putovanja sigurno su dali templari jer je jedino tako bilo bezbedno ploviti Sredozemljem i odbraniti se od napada Arapa i gusara.

Jedna srpska legenda, međutim, kazuje i da su templari na Svetoj Gori otkrili Rastka Nemanjića, sina Nemanjinog, smelog i darovitog

junošu, kojeg su tokom zajedničkog života uveli u svoj Red. Mlad, neobuzdan, bistar, radoznalošću ispunjen Rastko Nemanjić brzo je učio. Tajne poretka vladavine templara savladao je Rastko Nemanjić i s njima u skladu delovao na prostorima zemlje Srbije.

I historičar Dušan Tešić Lužanski ima svoju viziju o Rastku Nemanjiću:

„Iz onoga što istorijska literatura beleži kao pomen na Nemanjiće dolazi se do spoznaje da je Rastko Nemanjić, na primer, svoj život proveo moleći se. Bio je monah, kažu istoričari. Isto ponavljaju filozofi i sociolozi. Monah je najniži rang u crkvenoj hijerarhiji. I, prosjačkog je porekla. Nemanjić je sedeo na prestolu. U petnaestoj godini vladao je Raguzom. Držao je Dubrovnik sa okolinom prema Neretvi, oblast zvanu Hum. Srpska država epohe Nemanjića je prva monarhija u Evropi na koju je, posle propasti Franačkog carstva pod dinastijom Karolinga u drugoj polovini devetog veka, prenet atribut božanskog porekla prestola. Primajući ovu milost Božju, Rastko Nemanjić je pred srpskim prestolom posrbio Sveto Trojstvo: Bog otac isijavao je iz lika Svetog Simeona, počivšeg kralja Stefana Nemanje; Providenje Sina Božjeg svetlelo je iz lika brata Stefana, kralja Prvovenčanog srpskog; Duh sveti počivao je u delatnoj potenciji sina Rastka koji je sve ovo uredio i izveo“, kaže Dušan Tešić Lužanski.

Mladi Rastko Nemanjić stvorio je državni poredak pred kojim je rimski papa ostao zadivljen i poslao 1217. krunu, ovenčavši srpski presto milošću božjom.

Lužanski u svom radu *Monaštvo – uzvišeno iznad prestola* precizno definiše odnose templara i Nemanjića:

„Templari su bili pod suverenitetom pape, a dinastija Nemanjića je delovanjem mladog Rastka na utvrđivanju veza između dinastije i Templara bila počastvovana pripadanjem Redu vitezova templara. S templarima je Rastko došao u vezu 1204. godine kad su krstaši okupirali Vizantiju i na njenim prostorima proglasili Latinsko carstvo s Carigradom kao prestonicom. Na iskustvima stečenim među vitezovima Templarima, mladi Rastko stvorio je državu i poredak u njoj koji su vekovima predstavljali obrazac svim dinastijama Evrope prema kome su organizovali svoje države i u njima uređivali vladajući poredak. Osnovna vrednost poretka koji je junoša Nemanjić stvorio jeste *Božansko poreklo srpskog prestola*“, tvrdi Dušan Tešić Lužanski.

Svoju tvrdnju ovako obrazlaže:

„Papa je krunisao Nemanjića templara. A viteški Red templara stajao je pod suverenitetom Njegove svetosti – rimskog pape. Papskom

krunom koju je 1217. poslao u Srbiju, Sveti otac je ovenčao Stefana Nemanjića, brata Rastkovog, *Milošću božjom*, a činom krunisanja, srpski presto ovenčan je *Carstvom nebeskim*. Posle pape nastupio je junosha Nemanjić.“

Jedna narodna priča o Nemanjićima je vrlo slična ovoj analizi Dušana Tešića Lužanskog:

„Dinastija Nemanjića zaogrnutu je čašću uvođenjem u templarski red Evrope. Pripadnost redu održala se za sve vreme postojanja države Nemanjića, do 1354, posle čega se templarskom redu Srbije gubi svaki trag“, kazuje ova legenda koja se, iako nedokazana istorijski, često preporučava u medijima i javnosti Srbije.

SVETI SAVA I TEMPLARI

U tekstu *Sveti Sava srpski i templari – geopolitika svetosavlja*, profesor Ljubiša Despotović, starešina Priorata Vojvodina, analizira uticaj Reda vitezova jerusalimskog hrama na dinastiju Nemanjić i Srbiju. Tekst prenosim u celini:

„Ne tako retko je u našoj historiografiji prećutkivana ili sklanjana sa strane veza koju je naša srednjovekovna vlastela imala s viteškim redovima Zapadne Evrope. Nekada ta veza naprosto nije bila dovoljno istražena, no u svakom slučaju može se konstatovati da je literatura o njoj oskudna. U takvom kontekstu i mi na skroman način možemo da ponudimo samo neke činjenice koje bi kasnije valjalo detaljnije istražiti. Zanimljivo je da su opisi putovanja Svetog Save u Svetu zemlju, kojih je bilo nekoliko, ostajali bez svedočanstva ko ih je bezbednosno pokrivaio. U pitanju nije bio samo fizički aspekt bezbednosti Svetitelja i njegovih saputnika nego i raznih relikvija, novca i drugih dragocenosti koje je sa sobom nosio bilo u pogledu pokrivanja troškova samog puta, bilo u pogledu bogatih darova koje je darivao manastirima i svojim usputnim domaćinima, a pogotovo kad je investirao kupujući i gradeći manastire.

Teško nam je i da zamislimo da se to moglo ostvariti bez organizovane podrške i pratnje. Neki izvori govore da je on imao takvu vrstu podrške viteškog reda templara, čija je jedna od osnovnih misija u tom vremenu bila i zaštita hodočasnika na putu za Jerusalim i u povratku iz njega kao i drugih svetih mesta Bliskog istoka. S jednog od takvih

putovanja Sveti Sava je u jesen 1219. svratio u manastir Filokal kraj Soluna, koji je i ranije znatno materijalno pomagao. U njemu je ostao nekoliko meseci vredno radeći na pravno-kanonskom ustrojstvu srpske države i Crkve.

Zanimljiva je i veoma indikativna činjenica da je manastir Filokal u to vreme bio pod upravom templarskog viteškog reda. 'U Solunu su sad gospodari Latini. U manastiru Filokal, u kome je ranije često odsijedao, sad se nalaze rimokatolički monasi templarskog reda. Njemu je ranijem priložniku i dobrotvoru ovog manastira, bilo dato na upotrebu nekoliko odaja. Tu on, zajedno sa saradnicima, vrši još jednom detaljan pregled cjelokupnog rada; posebno pregleda ogromni kanonsko-pravni korpus u kome je sadržana rimska pravna građa koja će preko njega ući u temelje naše pravne kulture. Tu on sprema i druge knjige koje su bile potrebne njegovoj sabornoj crkvi', ističe Domentijan, misleći na Žiču koja će biti stolica cijele nove autokefalne pomjesne crkve.“ (D. Kalezić)

Istu činjenicu ističe i D. Obolenski smatrajući je značajnom čak i kad spekulise da vitezovi templari možda u tom trenutku nisu bili prisutni iako je manastir bio pod njihovom upravom. Templarsko gostoprimstvo koje je uživao u tom manastiru, a taj boravak kako smo videli nije bio kratak, značajan je pokazatelj Savinog odnosa prema ovom viteškom redu, ma koliko bilo logično da on boravi u manastiru koji je i pre toga izdašno pomagao. „Oba njegova biografa kažu da je boravio u 'svom' manastiru Filokal gde je, po Domentijanovim rečima, živeo i tokom prethodne posete Solunu... Filokal je 1219. već bio u rukama vitezova templarskog reda, ali oni možda nisu boravili u njemu; Savin boravak u Solunu koji se morao protegnuti dobro u 1220. godinu pokazao se značajnim za budućnost srpskog zakonodavstva.“ (D. Obolenski)

Osobito zanimljiva konotacija ove posete i boravka u manastiru Filokal leži u činjenici da je ona došla nakon Savine uspešne misije sticanja autonomije (ili autokefalije) Srpske crkve u statusu arhiepiskopije u odnosu na Nikejsku patrijaršiju. Dakle, on je tamo boravio „kao novorukopoloženi srpski arhiepiskop Sava, zadržao se u Solunu, koji je još bio pod latinskom vlašću. Savu je prijateljski primio mitropolit grada, a boravio je u poznatom solunskom manastiru Filokalu, kome je darovao dve velike ikone.“ (*Istorija srpskog naroda*, 2000). Poznati pisac *Istorije srpske pravoslavne crkve* Đoko Slijepčević taj boravak objašnjava kao posledicu Savinog prijateljskog odnosa s tadašnjim

solunskim mitropolitom Konstadijem Mesopotamitom. I on navodi nekoliko već konstatovanih činjenica, da je svratio u Solun koji je u to vreme još bio pod vlašću Latina a koji su ga izgubili tek krajem 1224, tačnije da je boravio u manastiru Filokalu čiji je bio ktitor. „U Filokalu je, uz podršku svog prijatelja, s kojim još od mladosti ’imađашe veliku ljubav’, Sveti Sava mogao neometano da pripremi sve što mu je trebalo za izvršenje crkvene organizacije.“ (Đ. Slijepčević)

Posebno zanimljiv primer veze s templarskim kontekstom može se pratiti preko uticaja na tadašnje srpsko sakralno graditeljstvo. Carska lavra manastir Studenica kao i mnogi drugi značajni manastiri po Srbiji u organizaciono-prostornom smislu građeni su po uzoru na tadašnje cistercitske opatije na Zapadu. Osnivač tog vrlo zanimljivog i uticajnog reda bio je Sveti Bernard od Klervoa koji je ujedno bio i tvorac unutrašnje konstitucije templarskog monaškog reda kao prvog vojnog reda te vrste u hrišćanstvu.

Dakle, „Studenica je, povrh svega, postala uzor za velike kraljevske zadužbine koje su tako mnogo doprinele onoj bliskoj saradnji Crkve i države... Bogato obdarene zemljom i imanjem, čuvene po freskama u svojim crkvama, one su često bile građene kao cistercitske opatije u zapadnoj i srednjoj Evropi...“ (Obolenski)

„Iako za početak skromni u rezultatu, ovi primeri saradnje i kontakata treba da budu podstrek za dalja istraživanja ove teme, tim pre što su dobar pokazatelj i orijentir i nama danas kako treba postupati u sličnim okolnostima i koliko treba izbegavati put isključivosti, krajnosti i fundamentalističke zaslepljenosti. Takav put nikada ne donosi dobro nikome ko je njime hodio, a vodio je u nove podele, konfrontacije i nepotrebne sukobe. Vlastiti identitet se najbolje čuva i razvija u aktivnom propitivanju njegove sadržine, simbola, vrednosti i značenja. A to se radi kroz razmenu i kulturni dijalog s drugim identitetima koji su ultimativni uslov prepoznavanja i potvrđivanja vlastite identitetske pripadnosti. Tome nas je najbolje učio naš Sveti Sava kao ’svetac civilizator’“, zaključuje profesor Ljubiša Despotović.

KRALJ DRAGUTIN

Iako je potrebno još dodatnih istraživanja, što će biti jedan od zadataka Velikog priorata Srbije, već danas možemo sa sigurnošću govoriti

o pripadnosti Redu Uroša I Vukanovića, velikog župana Raške (1112–1145) i njegovog sina Beloša (Balše), koji je sa sestrom Jelenom Balšić bio vladar tadašnje Ugarske. A Jelenin potomak je i Džejms Stjuart. Za ovu priliku pominjemo još i podatak da su svi Balšići, takođe, bili templari.

Hroničari tajnih društava tvrde da su i mnogi drugi članovi plemićkih porodica bili vitezovi templari. Tako se kao templari pominju vlastela Dejanovići, Hrebeljanovići, Brankovići, Balšići, Vojinovići...

Prema kazivanju vajara Velibora Krstića, templar je bio i despot Đurađ Branković, čiji je grob, o trošku templara dvadesetih godina prošlog veka, tražen oko Rudnika. Vršena su iskopavanja, ali pravi dokazi o pripadnosti Redu nisu nađeni.

„Organizovan dolazak templara u Srbiju i njihov stalni boravak i rad moguće je“, kako tvrdi Milan Vidojević, „identifikovati u ponašanju velikaša Stefana Uroša I, sina Stefana Prvovenčanog, unuka Stefana Nemanje, oko 1250. Tada su u pratnji neveste, buduće supruge kralja Uroša I, Jelene (Ane) Anžuske, stigli i vitezovi templari. Bili su to francuski plemići Rože de la Tur de Overnj, Ig de Mont Sen-Žan i Žan de Šatijon.“

Od trenutka udaje Jelene za Uroša I, Srbi su smatrani prijateljima i saveznicima, a kralja Uroša zvanično oslovljavaju sa „odlični prijatelj“.

„Dragutin, najstariji sin Jelene i Uroša, biće ne samo templar, kao i mlađi sin Vladislav, nego će se nalaziti i na čelu Sionskog priorata, istočni ogranak, i za sve vreme svoje vladavine bio je odan svojim rođacima Anžujcima, i Kraljevstvu obeju Sicilija i Ugarskoj. Pa se Dragutin Nemanjić i oženio Katalinom, ćerkom ugarskog kralja Stefana V Anžuskog (1270–1272)“, kategoričan je Milan Vidojević.

Stefan Dragutin Nemanjić je rođen pre 1253. Bio je kralj Srbije između 1276. i 1282. Potom sebe proglašava kraljem Srema i to ostaje do smrti 1316. Zamonašio se pod imenom Teoktist i umro je u svom prestonom gradu Debrcu, nedaleko od današnjih Vladimiraca u Mačvi. Grob mu se nalazi u manastiru Đurđevi stupovi. Srpska pravoslavna crkva slavi ga kao sveca 12. novembra.

Kralj Dragutin podelio je tadašnje srpsko kraljevstvo na tri gubernije. Kosmet i Jug vodio je njegov brat Milutin, Crnu Goru i Hercegovinu je kao guverner vodila majka Jelena, a sâm kralj je vladao severom Srbije. Uveo je srpsku valutu dinar s ćiriličnim natpisom. Oženjen Katalinom, ugarskom ćerkom kralja Stefana, imao je troje dece – sinove Uroša i Vladislava, i ćerku Jelisavetu. U miraz je dobio Mačvu, Tuzlu i Beograd, koje je nazvao južni Srem.

„Kralj Dragutin je prvi Veliki majstor Sionskog priorata u staroj Srbiji, što je potpuno nepoznato Srbiji“, kaže Vidojević. „Rože de la Tur de Overnj osniva Red hrama pri dvoru i postaje prvi prior. Sudbina templara Ig de Mont Sen-Žana, po dolasku u Srbiju, nije poznata. Templar Žan de Šatijon postao je ugledni velikaš, takođe u službi kralja Dragutina, imao je posede u okolini Sirmijuma (Sremske Mitrovice) i bio oženjen ćerkom Andrije II Ugarskog.“

Kao pravoslavac i Templar kralj Dragutin je sa svojim bratom, kraljem Milutinom podigao manastir Svetog Ahilija u Arilju. Pominje se kao ktitor Tronoše kod Loznice, Čelija kod Valjeva, Rače pored Drine, manastira Paparaće kod Banjaluke i još mnogo manastira i crkava u Srbiji i Bosni.

Predstavljen je na freskama u Đurđevim stupovima, Arilju, Peći, Sopoćanima i Gračanici. Njegov lik nalazi se i na ikoni Svetog Nikole koja se čuva u Bariju i na ikoni Svetih apostola Petra i Pavla, zajedno s majkom Jelenom Anžujskom i bratom Milutinom, koja se nalazi u *Vatikanskom muzeju* u Rimu. Obe su nastale u 14. veku.

Osnova Dragutinove politike postaju događaji u Ugarskoj i pokušaji proširivanja vlasti na njenu teritoriju ponajviše na Slavoniju, koju je darivao sinu Vladislavu (1292). Nije dobio Slavoniju i nije uspeo da otme bratovljevo nasledno pravo. Nagodio se s Milutinom da bude njegov vazal i vazal njegovog sina Vladislava. Potom je abdicirao u korist sina kralja Vladislava Dragutina Nemanjića.

Očigledno je, piše Vidojević, da Rože de la Tur de Overnj nije dugo ostao u templarima. Napušta Red i prelazi u službu kod Velikog majstora Sionskog priorata. Oženio se devojkom Marijom iz porodice Kosača. S njom je imao kći Milenu i sina Lazara. Milena se udaje za Konstantina Škodrina (jedna od pobočnih grana Nemanjića iz okoline Skadra), a njihov sin Marko biće predak Nikodiju Škodrinu, Velikom majstoru templara u Srbiji. Od tog Škodrina razvije se porodica Nikodijevići. Još jedan Škodrin, Jefta Škodrin, bio je Veliki majstor templara. Nažalost, o njima nema mnogo istorijskih podataka.

„Posle prividnog gašenja dinastije Nemanjića, titula Velikog majstora Siona prešla je na porodicu Škodrin-Nikodijević, kasnije na porodicu Karađorđević, onda na Josipa Broza Tita, da bi se devedesetih godina prošlog veka vratila na porodicu Škodrin-Nikodijević“, tvrdi Milan Vidojević, hroničar viteških redova.

On kaže da su se templarske veze sa Škodrin-Nikodijevića prenele na dinastiju Karađorđevića. Objašnjavajući ideale i metode rada te

organizacije koja baštini tradiciju drevnog monaško-ratničkog reda, jedan bivši kancelar Velikog priorata Srbije je rekao:

„Templari u Srbiji i templari u dijaspori su povezani teritorijalno. Primera radi, jednog od najviših funkcionera templara u Americi u Red je primio u Čikagu počivši kralj Petar II Karađorđević, koji je i sâm bio Templar.“

Slične izjave nalazimo u srpskoj štampi kojima se i kralj Petar I Karađorđević, navodno dok je bio student u Švajcarskoj i borac u Crnoj Gori, predstavljao kao vitez templar.

Političar Vojislav Milošević iz Beograda je kao inicijator negovanja tradicije krstaša pravoslavaca svojevremeno tvrdio da Red vitezova templara ima kraljevski kod jer su članovi bili ruski car Pavle I iz dinastija Romanovih, a iz dinastije Karađorđevića kralj Petar I Karađorđević, kralj Aleksandar i kraljica Marija, kralj Petar II Karađorđević i princ Vladimir Karađorđević iz Nemačke.

Iz templarskih krugova u Rimu stizale su informacije da je prvo knez Pavle, a potom i princ Andrej Karađorđević, za života bio član Srpskog bratstva Svetog Jovana jerusalimskog, koje je delovalo u Italiji i inostranstvu.

„Ne postoji nijedan član dinastije Karađorđević koji je bio templar, niti postoje dokazi, ni istorijske beleške, da su kralj Petar I i kralj Petar II Karađorđević bili templari. Dok je bio u Americi, kralj Petar II Karađorđević pristupio je redu koji nije bio templarski, ali je vrlo brzo iz njega istupio“, demantovao nam je sve ove informacije istoričar Dušan Babac, član Krunskog saveta Kraljevskog dvora Karađorđevića u Beogradu.